

Doc.: GA45/LC45/REP/15/tr

KEİPA GENEL KURULU KIRK BEŞİNCİ OTURUMU

HUKUKİ VE SİYASİ İŞLER KOMİSYONU

RAPORU*

KEİ Üye Devletlerindeki Seçim Yasalarının Temel Prensipleri: Benzerlikler ve Farklılıklar

Raportör: Sn. İhsan ŞENER, KEİPA Türkiye Delegasyonu Başkanı,
Komisyon Üyesi

* *Hukuki ve Siyasi İşler Komisyonu'nun 5 Mayıs 2015 tarihinde Bakü'deki Kırk Beşinci Toplantısında ele alınan ve Kırk Beşinci Genel Kurul tarafından 10 Haziran 2015 tarihinde Kişinev'de onaylanan Metin.*

I. GİRİŞ

1. Hukuk ve Siyasi İşler Komisyonu, 29 Eylül 2014 tarihinde Batum'da tertiplenen Kırk Dördüncü toplantısında, KEİ Üye Devletleri'ndeki seçim yasası konusunu incelemeye ve seçim yasasının ve seçim uygulamalarının karşılaştırmalı bir analizini yapmaya karar vermiştir.
2. Bu konuyu Komisyon gündemine dahil etme fikri, 25 Mayıs 2014 tarihinde Ukrayna'da yapılan erken cumhurbaşkanlığı seçimlerinin KEİPA tarafından gözlemlenmesi esnasında ortaya çıkmıştır (KEİPA gözleme heyeti, KEİPA Arnavutluk Delegasyonu Başkanı Sn. Namık Dokle; KEİPA Bulgaristan Delegasyonu Başkanı, KEİPA Başkan Yardımcısı Sn. Petar Kanev; KEİPA Gürcistan Delegasyonu Başkanı, KEİPA Başkan Yardımcısı Sn. David Saganelidze; ve KEİPA Türkiye Delegasyonu Başkanı Sn. İhsan Şener'den oluşmaktaydı).
3. Bu amaçla, Komisyonun 5-6 Mayıs 2015 tarihlerinde Bakü'de tertiplenecek Kırk Beşinci Toplantısı, Genel Kurulun Haziran 2015'te Kişinev'deki Kırk Beşinci Oturumuna takdim edilecek olan Raporu ve Tavsiye Kararını hazırlamak üzere "KEİ Üye Devletlerindeki Seçim Yasalarının Temel Prensipleri: Benzerlikler ve Farklılıklar" konusuna ayrılmıştır.
4. Bu Rapor, sadece devletlerin kendilerine ait seçim yasalarının belli yönlerine değil aynı zamanda halk iradesinin doğrudan ifade biçimi ve demokrasinin en önemli tezahürü olarak seçimlerin organize edilmesi ve gerçekleştirilmesi bağlamındaki bazı ortak konulara da yoğunlaşmaktadır. Seçimler vasıtasıyla, vatandaşlar devlet organlarının teşekkülü üzerinde söz sahibi olmakta ve böylelikle kamu işlerinin yönetimine katılma haklarını tatbik etmektedir.
5. KEİ üye devletlerindeki seçimlerin düzenlemesi süreçlerinin ayrıntılı bir analizini tek bir belge altında yapmanın son derece zor olduğunu belirtmek gereklidir. Bu nedenle bu belge, ağırlıklı olarak parlamento seçimlerinin hazırlanması ve yürütülmesi üzerinde durmakta, bu yürütme sürecindeki uygulamaları karşılaştırmaktadır. KEİPA, son yıllarda, KEİ üye devletlerindeki başkanlık ve parlamento seçimlerini gözleme misyonlarını yoğunlaştırmıştır. KEİPA temsilcilerinin uluslararası gözleme görevlerinde görev alma deneyimi, Asambelenin faaliyetlerinde önemli bir istikamet haline gelmektedir.
6. Raporda, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Romanya, Rusya ve Türkiye ulusal delegasyonlarının katkılarından yararlanılmıştır. Ayrıca, KEİPA Uluslararası Sekreteryası tarafından diğer ilgili kaynaklar ve yayınlar aracılığıyla referans materyaller temin edilmiştir.

II. KEİ ÜYE DEVLETLERİNDEKİ SEÇİM YASALARININ TEMEL PRENSİPLERİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

7. Özgür ve adil seçimler, kuşkusuz demokratik bir toplumun temel direklerinden birisidir. Seçimler, siyasal sistemi doğrudan yansıtır ve bizzat etkiler. Seçimler vasıtasıyla, demokratik bir hükümet oluşumu için temel olan nüfus çoğunluğunun iradesi ortaya çıkar. Bu nedenle seçimler, seçim sistemine göre yönetim organlarının oluşumunda bir araç olarak çağdaş siyasetin en önemli bileşenidir.
8. Seçim yasası, ülkeler arasında farklılık gösterir. Seçim sistemleri, ağırlıklı olarak ilgili ülkenin kendisine has tarihsel, kültürel, siyasal ve sosyal faktörlerine bağlıdır. Buna ek olarak seçim yasaları, ulusal kaygıları ve deneyimleri hesaba katarak ulusal sistemlerin işleyişini sağlayacak şekilde tasarlanır.

9. Seçim yasası ilkeleri, seçimlerin meşru olarak kabul edilmesinde vazgeçilmez olan zorunlu gereksinimleri ve koşulları ifade eder. Bu ilkeler, uluslararası enstrümanlar, anayasalar ve yasalar tarafından belirlenir. Genel oy kullanma hakkı, hem erkek hem kadın tüm yetişkin vatandaşlara eşit oy hakkı tanır. Bu hakları kısıtlayan bazı özel durumlar da vardır. Vatandaşların seçim hakkı, her tür ayrımcılığa karşı yasa tarafından korunur.
10. **Arnavutluk Cumhuriyeti**'ndeki parlamento seçimlerini düzenleyen yasal çerçeve, demokratik seçimlerin yürütülmesi için genellikle sağlam bir temel sağlamaktadır. Seçim Kanunu, ana siyasi partilerin desteğiyle Temmuz 2012'de tadil edilmiştir. 140 üyesi bulunan tek meclisli parlamento (Arnavutluk Meclisi), ülkenin idari bölgelerine karşılık gelen 12 çok üyeli seçim bölgeleri içerisinde oransal bir sistem dahilinde dört yıllığına seçilmektedir. Siyasi partiler, koalisyonlar ve bağımsız adaylar, her bölge için partilerin sunduğu kapalı aday listeleri ile seçimlere katılabilmektedir. Bir bölgede geçerli oyların asgari %5'ini alan partiler ve asgari %3'ünü alan koalisyonlar, mecliste sandalye hakkına sahip olmaktadır. Yasada öngörülen şartları sağlayan 18 yaşından büyük vatandaşlara bir parlamento üyesi olarak seçme ve seçilme hakkı verilmektedir. Seçim kampanyası sırasında adaylar, her türlü yasal yolla seçim propagandası yapma hakkına sahip olmaktadır. Seçimlere katılan ve ülke genelinde oyların en az % 0,5'ini almış olan siyasi partiler, devlet bütçesinden bir fon almaya hak kazanmaktadır. Bu fon Meclis kararı ile belirlenir ve ilgili seçim yılı için devlet bütçesine ayrı bir bütçe kalemi olarak yansıtılmaktadır. Bir partinin ya da parti koalisyonunun mecliste en az 71 sandalye alması durumunda hükümet kurulabilmektedir. Cumhurbaşkanı, parlamento tarafından beş yılda bir seçilmektedir. 1990 yılından bu yana başka hiçbir Avrupa ülkesinde, Arnavutluk'taki gibi seçim düzeninde köklü değişimler yaşanmamıştır; ülke 1990 yılındaki saf çoğunluk sisteminden 1992-2005 yılları arasında çoğunluk tabanlı karma sisteme, ve 2009 yılında nispi temsil sistemine geçmiştir. 23 Haziran 2013 parlamento seçimleri, Sosyalist Parti liderliğindeki koalisyonun %60, Demokrat Parti liderliğinde koalisyonun ise %40 oy almasıyla sonuçlanmış olup "Sosyalist Partiye" 66 sandalye, müttefiki olan "Sosyalist Entegrasyon Hareketine" 16 sandalye ve "Demokrat Partiye" 49 sandalye kazandırmıştır. KEİPA, davet edilmediği için Arnavutluk'taki seçimlerde bu zamana kadar gözlemlene misyonu gerçekleştirmemiştir.
11. **Ermenistan Cumhuriyeti'nin** 2011 yılında kabul edilen Seçim Kanunu, her düzeyde demokratik seçimin yapılması için sağlam bir çerçeve sağlamaktadır. Vatandaşların seçim hakları Ermenistan Cumhuriyeti Anayasası ve Seçim Kanunu ile düzenlenmektedir. Anayasanın 3. Maddesi uyarınca seçimler, gizli oylamayla genel, eşit, doğrudan oy hakkı tanınarak yapılmaktadır. 1995 yılından bu yana Ermenistan seçimleri, karma bir seçim sistemi altında yürütülmektedir. 131 üyesi bulunan tek meclisli parlamento (Ermenistan Cumhuriyeti Milli Meclisi) dört yıllık görev süresiyle seçilmektedir (56 milletvekili ülke genelinde nispi sistem altında seçilmekte, 75 milletvekili ise tek vekilli seçmen bölgelerinde çoğunlukçu sistem ile seçilmektedir). Milli Meclise girebilmek için partiler en az %7, parti ittifakları ise en az %5 oy almak zorundadır. Anayasanın 64. Maddesi gereğince, 25 yaşına basmış olan, son beş yıldır Ermenistan Cumhuriyeti vatandaşı olan, son beş yıldır Ermenistan Cumhuriyeti'nde ikamet eden, ve oy kullanma hakkına sahip olan herkes milletvekili seçilebilir. Oy hakkına sahip vatandaşlar gönüllülük esasına göre seçimlere katılmaktadır. 18 yaşına basmış olan Ermenistan Cumhuriyeti vatandaşları oy hakkına sahiptir. Seçimlerde, ülkede Merkez Seçim Kurulu, Bölge ve Mahalli Seçim Kurulları kurulmaktadır. Seçim komisyonları, vatandaşların seçim haklarının

kullanılmasını ve korunmasını sağlamaktadır. Merkez Seçim Kurulu şu üyelere oluşmaktadır: Hükümet tarafından atanan üç kişi; mevcut ya da dağılmış Millet Meclisinde grubu olan partilerden birer üye; mevcut veya dağılmış parlamentoda grubu olmayan ilk beş partiden birer üye. 6 Mayıs 2012 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinin sonuçlarına göre parlamento şu partilerden oluşmaktadır: %7 barajını aşan "Ermeni Ulusal Kongresi" birliği ve beş siyasi parti - %44,05 ile "Ermenistan Cumhuriyetçi Partisi", %30,2 ile "Müreffeh Ermenistan", %5,79 ile "Miras", %5,73 ile "Ermeni Devrimci Federasyonu" ve %5,49 ile "Hukukun Üstünlüğü". KEİPA, Ermenistan'da 2003 yılındaki parlamento seçimlerini gözlemlemiştir.

12. **Azerbaycan Cumhuriyeti'nde** Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Milli Meclisi ve yerel temsil organları seçimleri yapılmaktadır. Milli Meclis, üyeleri gizli oylamayla genel, eşit ve doğrudan seçim yoluyla çoğunlukçu sistem temelinde seçilen tek seçimli bir parlamentodur. Milli Meclis, beş yıl için seçilen 125 milletvekilinden oluşmaktadır. Vatandaşların oy hakkı, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve Seçim Kanunu'nda düzenlenmektedir. Azerbaycan Seçim Kanunu, uluslararası standartların öngördüğü tüm şartları sağlamaktadır. Çifte vatandaşlığa sahip kişiler; diğer devletlere karşı yükümlülükleri olan kişiler; yürütme veya yargı organlarında görevli kişiler; bilimsel, pedagojik ve kreatif faaliyetler hariç diğer ücretli hizmetlerde bulunan kişiler; din görevlileri; ehliyetsizliği mahkeme tarafından tespit edilmiş olan kişiler; ağır suçlardan hüküm giymiş kişiler; ve infaz edilmiş olan bir mahkeme kararı uyarınca hapisanelerde cezasını çekmekte olan kişiler Milli Meclis üyesi olarak seçilememektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 25 yaşın altında olmayan her vatandaşı, yasa tarafından öngörüldüğü şekilde Milli Meclise seçilebilmektedir. En yüksek oyu alan aday seçilmiş sayılmaktadır. Bir siyasi partinin parlamento seçimlerinde yer alması durumunda, bu parti oyların %10'luk dağılımına katılma hakkına sahip olmaktadır. Seçimlerde, ülkede Merkez Seçim Komisyonu, Seçim Bölgesi ve Mahalli Seçim Komisyonları kurulmaktadır. Merkez Seçim Komisyonu, Milli Meclis tarafından seçilen 18 üyeden oluşmaktadır. Bu komisyonlarda 6 üye parlamentoda çoğunluğu oluşturan siyasi partileri, 6 üye herhangi bir siyasi partiye bağlı olmayan (bağımsız) milletvekillerini, 6 üye de parlamentoda azınlık olan siyasi partileri temsil etmektedir. MSK, yasal süreler içerisinde seçimlere hazırlık yapmakta ve gerekli düzenlemeleri hazırlamaktadır. 7 Kasım 2010 tarihinde yapılan seçimlerinde katılım oranı, toplam seçmen sayısının %50,14'ü olmuştur. 125 sandalyeye 690 aday talip olmuştur. İktidar partisi "Yeni Azerbaycan", 66 sandalyeye mecliste çoğunluğa sahiptir. Parlamentoda ayrıca 11 partinin temsilcileri ve 42 bağımsız milletvekili de yer almaktadır. Bir sonraki parlamento seçimleri 2015 sonbaharında yapılacaktır. KEİPA, 2003 ve 2013 yılında Azerbaycan'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerini gözlemlemiştir.

13. **Bulgaristan Cumhuriyeti'nde** vatandaşların oy kullanma hakkı Anayasa ve Seçim Kanunu ile sağlanmaktadır. Ayrıca, yasal çerçeve kapsamında Siyasi Partiler Kanunu, Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu ve Nüfus İşleri Kanunu yer bulunmaktadır. Milli Meclis, nispi liste sistemi altında seçilmiş 240 üyeden oluşan çift meclisli bir organdır. Seçimlerde, ülkede Merkez Seçim Komisyonu ve bunun yanı sıra Seçim Bölgesi ve Mahalli Seçim Komisyonları da kurulmaktadır. MSK, daimi bir organdır ve 5 yıl için seçilen yirmi üyeden oluşmaktadır. Tüm seçim organları, siyasi partilerin ve koalisyonların önerilerine binaen oluşturulmaktadır. Siyasi partiler ve koalisyonlar tarafından önerilen aday listeleri MSK'e kaydedilmekte ve bu listelerin 2.500 seçmenin imzası ile desteklenmesi gerekmektedir. Girişim Komisyonları bağımsız aday gösterebilmektedir, bu adayların, ait oldukları seçim

bölgesinde seçmenlerin %1'inin imzası ile desteklenmesi gerekmektedir. Ülke, çok vekilli 31 seçim bölgesine ayrılmıştır. Her seçim bölgesindeki vekil sayısı, seçim bölgelerinin nüfusu dikkate alınarak MSK tarafından belirlenmekle birlikte asgari 4 vekil tayin edilir. Ulusal düzeyde geçerli oyların asgari %4'ünü alan siyasi partiler ve koalisyonlar, ve seçim bölgesi kontenjanından az olmayan sayıda geçerli oy almış bağımsız adaylar temsil yetkisine hak kazanabilmektedir. Mart 2014'te kabul edilen yeni Seçim Kanunu, seçmene, aday listesinde kendi tercihinine göre parti listesi veya aday için oy kullanarak tercihli oy verme imkanı sağlamıştır. Adayın "tercihli" sistemde yer alma hakkı alması için, bireysel adayın, seçim bölgesinde o aday listesi için verilmiş oyların asgari 7'sini alması gerekmektedir. Suçun mahiyeti ne olursa olsun cezaevi hükümlüsü olanlar hariç olmak üzere 18 yaş ve üzerindeki tüm vatandaşlar, her türlü seçimde oy verme hakkına sahiptir. 21 yaşından küçük olmayan her vatandaş, hukuki normlar çerçevesinde parlamento üyesi olarak seçilebilmektedir. 5 Ekim 2014'de yapılan erken parlamento seçimlerinin sonuçlarına göre, Parlamento teşekkülü şu şekildedir: %32,67 oyla "GERB" (Bulgaristan'ın Demokratik Kalkınması için Vatandaşlar Partisi); %15.4 oyla "Bulgaristan Sosyalist Partisi"; %14.84 oyla "Hak ve Özgürlükler Hareketi"; %8.89 oyla "Reformcu Birlik"; %7.25 oyla "Yurtsever Cephe"; %5.69 oyla "Sansürsüz Bulgaristan", ve %4.52 oyla "Akın"; ve %4.52 oyla "Bulgaristan Diriliş Alternatifi". MSK'ye göre, üç yüz sandıkta otomatik oy sayım sistemi, klasik oy sayım sistemiyle paralel olarak test edilmiştir, ancak otomatik oy sayım sisteminin sonuçları resmi nitelik kazanmamıştır. KEİPA, Bulgaristan'da 2013 ve 2014 yıllarındaki parlamento seçimlerini gözlemlemiştir.

14. **Gürcistan** Seçim Kanunu; Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın, Gürcistan Parlamentosu seçimlerinin ve bunun yanı sıra yerel seçimlerin hazırlanması ve yürütülmesine yönelik yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Seçim hakları; Anayasa, Seçim Kanunu, genel olarak kabul edilmiş uluslararası hukuk ilkeleri ve normları, ve seçim idaresinin diğer yasa ve yönetmelikleri ile düzenlenmektedir. Seçimlerden önce ya da seçim günü itibarıyla 18 yaşına basmış olan ve yasal şartları sağlayan her Gürcistan vatandaşı aktif seçim hakkına sahip olmaktadır. 25 yaşında olan her vatandaş milletvekili seçilebilmektedir. Merkez Seçim Komisyonu, bir Başkan ve 12 üyeden oluşmaktadır. Başkan, kanunda öngörülen prosedüre göre seçilmekte, MSK'nin 5 üyesi, Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın önerisiyle Gürcistan Parlamentosu tarafından tayin edilmekte, ve diğer 7 üye, kanunda öngörülen prosedüre göre partiler tarafından atanmaktadır. Oy pusulaları ve özel zarflar, onaylı modele göre MSK'nın talimatıyla basılmaktadır. Tüm sandıklarda seçmenler, damgalama işleminden geçmektedir. Adayların, yerli ve yabancı gözlemci kuruluşlarının, basın ve diğer kitle iletişim kaynaklarının temsilcileri, Seçim Günü sandık başlarında bulunma ve seçim ve oylama sürecini gözleme hakkına sahip olmaktadır. Bina ve tesislere ve diğer eşya ve unsurlara, mal sahiplerinin onayıyla basılı propaganda materyalleri yerleştirilebilmektedir. 150 üyeden oluşan Gürcistan Parlamentosu, karma bir sistem altında dört yıllık görev süresi için seçilmektedir. Gürcistan Parlamentosunun 77 üyesi nispi seçim sistemine dayalı olarak seçilirken 73 üye çoğunlukçu seçim sistemi ile seçilmektedir. Seçimlere ve seçim ittifaklarına katılan partiler, parti listelerini temsil etme hakkına sahip olmaktadır. Seçimlere ve seçim ittifaklarına katılan partiler, çoğunlukçu bir seçim bölgesinde parlamento seçimleri için aday gösterme hakkına sahip olmaktadır. Çoğunlukçu sistemde, aday, seçilebilmek için geçerli oyların en az yüzde 30'unu almak zorunludur. Nispi sistemde, geçerli oyların %5 barajını geçen partiler ve ittifaklar mecliste sandalye hakkı kazanır. 1 Ekim 2012

tarhinde yapılan parlamento seçimlerinin sonuçlarına göre, meclis sadece iki siyasi gücün temsilcilerinden meydana gelmektedir, bunlar 85 sandalye ile "Gürcistan Rüyası - Demokratik Gürcistan", ve 65 sandalye ile "Birleşmiş Milletler Hareketi"dir. KEİPA, 2003, 2012 ve 2013 yılında Gürcistan'da yapılan cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini gözlemlemiştir.

15. **Yunanistan'ın** mevcut seçim sistemi Anayasa, 3636/2008 sayılı Kanun ve 96/2007 ile 26/2012 sayılı Başkanlık Kararnameleri ile düzenlenmektedir. Yunan Parlamentosu, 48'i çok vekilli ve 8'i tek vekilli olmak üzere toplam 56 seçim bölgesinde, "güçlendirilmiş" nispi temsil sistemi ile dört yıllığına seçilen toplam 300 üyeden meydana gelmektedir. Her seçim bölgesi için parlamento üyelerinin sayısı, son nüfus sayımı sonucu tespit edilen yasal bölge nüfusuna dayalı olarak başkanlık kararnamesi ile belirlenmektedir. Parlamentodaki 300 sandalyenin 250'si, ülke genelindeki %3 seçim barajını aşan tüm partiler arasında nispi olarak dağılmaktadır. Ancak, en fazla oyu alan parti, o partinin alt dilimlerinde yer alan ve seçimlerde barajı geçemeyen adaylar tarafından doldurulan ek 50 sandalye daha almaktadır. Yerler, seçmen bölgesi oylarına göre tanımlanmaktadır ve seçmenler, kendi tercih ettikleri bir adayı ya da adayları seçebilmektedir. Ayrıca seçmen, aday listesinden kendi tercih ettiği bir parti listesi ya da aday için ismi işaretleyerek oy kullanmak suretiyle tercihli oy kullanma imkanına da sahip olmaktadır. Anayasanın 54.3 sayılı Maddesine uygun olarak, "üyelerinin toplam sayısının yirmide birinden fazlasını içermeyen parlamento bölümü, yasanın öngördüğü çerçevede her partinin ülke genelindeki toplam seçim gücüyle nispi olarak bütünüyle ülke genelinde seçilebilmektedir". Yaşı en az 25 olan tüm vatandaşlar, Yunan Parlamentosuna seçilebilmektedir. Oy kullanma hakkı, mahkeme kararıyla cezaevinde hükümlü olan ve oy kullanma hakkından yoksun kalmış olanlar hariç, seçmen listesinde bulunan 18 yaş ve üzeri tüm Yunan vatandaşlarına tanınmaktadır. Yunan Seçim Yasasının hususiyeti, daimi ikameti yurtdışında olan Yunan vatandaşlarına (yaklaşık 7 milyon) oy kullanma hakkı vermesidir. Yunanistan Parlamentosu erken seçimleri, 25 Ocak 2015 tarihinde gerçekleştirmiştir. Seçimlerde, oyların %36,34'ünü (149 sandalye) almış olan "Radikal Sol Koalisyon" Partisi (SYRIZA) zafer kazanmıştır. Parlamentoda ayrıca şu partiler bulunmaktadır: "Yeni Demokrasi" - %27,81 (76 sandalye), "Altın Şafak" -% 6,3 (17 sandalye), "Nehir" (To Potami) - %6,05 (17 sandalye), "Yunanistan Komünist Partisi" - %5,47 (15 sandalye), "Bağımsız Yunanlar" (ANEL) - %4,75 (13 sandalye), "Panhelenik Sosyalist Hareket Partisi" (PASOK) - %4,68 (13 sandalye). KEİPA, davet edilmediği için Yunanistan'daki seçimlerde bu zamana kadar gözlemele misyonu gerçekleştirmemiştir.

16. **Moldova Cumhuriyeti** Seçim Kanunu'nda, parlamento seçimlerinin ve yerel seçimlerin düzenlenmesine ve yürütülmesine yönelik yöntem tanımlanmaktadır. Seçim günü itibariyle 18 yaşında olan Moldova Cumhuriyeti vatandaşları, yasal şartlar gereğince bu hakkından mahrum olanlar hariç olmak üzere, Moldova Cumhuriyeti'ndeki seçimlerde seçme ve seçilme hakkına sahip olmaktadır. Seçimlerde, ülkede Merkez Seçim Kurulu, Bölge ve Mahalli Seçim Kurulları kurulmaktadır. Merkez Seçim Kurulu, 9 üyeden meydana gelmektedir. Bunlardan 1'i Moldova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından, 8'i de iktidar ve muhalefet partilerinin vekil sayısı oranı ölçüsünde Parlamento tarafından tayin edilmekte ve Parlamentonun oy çokluğuyla onanmaktadır. Seçimde aday gösterme hakkı; partilere ve diğer sosyo-politik örgütlere; bağımsız aday gösteren seçim ittifaklarına ve vatandaşlara verilmektedir. Moldova Cumhuriyeti vatandaşları, partileri ve diğer sosyo-politik örgütleri, seçim ittifakları, adaylar ve aday vekilleri, aday seçim

programlarının tüm yönlerini ve ayrıca adayların siyasi, mesleki ve kişisel niteliklerini özgürce tartışma, ve bunun yanı sıra basın ve diğer iletişim araçlarını kullanarak oturularda, birleşimlerde ve seçmen toplantılarında kampanya yürütme hakkına sahip olmaktadır. Seçim Günü ve seçimlerden önceki gün, seçim kampanyası yapılması yasaktır. Meclis, dört yıl için seçilen 101 üyeden oluşmaktadır. Parlamento seçimleri, bir ulusal seçim bölgesine dayalı olarak yapılmaktadır ve parlamentoda sandalye kazanmak için gerekli olan minimum baraj şu şekildedir: bağımsız aday için %2; bir parti ya da sosyo-politik örgüt için %6; 2 partiden meydana gelen seçim ittifakları için %9; ve 3 veya daha fazla partiden oluşan seçim ittifakları için %11. Merkez Seçim Kurulu, aday listelerinde bulunma sırasına göre adaylara vekillik hakkı vermektedir. Aday listelerinde bulunup seçilemeyen kişiler yedek aday olarak belirlenmektedir. Yedek aday, bazı nedenlerden ötürü bu adayın temsil ettiği partiye, sosyo-politik örgüte ya da seçim ittifakına ait bir sandalyenin boşalması durumunda, Anayasa Mahkemesi tarafından seçilmiş ilan edilmektedir. Partiye ya da seçim ittifakının listedeki aday sayısından daha fazla sayıda vekillik hakkı kazanması durumunda, bu partiye veya seçim ittifakına listedeki aday sayısı kadar hak verilmektedir. Kalan vekillik hakları, diğer partiler, sosyo-politik örgütler ve seçim ittifakları arasında yeniden dağıtılmaktadır. Seçimde katılımcının yedek adaya sahip olmamasına ya da bağımsız adaya ait olan sandalyenin boşalmasına bağlı olarak seçimlerde sonradan vekillik haklarının düşmesi durumunda da aynı prosedür uygulanır. 30 Kasım 2014 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinin sonuçlarına göre, Parlamentoda şu partiler temsil edilmektedir: "Sosyalist Parti" - 25 sandalye, "Liberal Demokrat Parti" - 23 sandalye, "Komünist Parti" - 21 sandalye, "Demokrat Parti" - 19 sandalye, "Liberal Parti" - 13 sandalye. *KEİPA, 2014 yılında Moldova'da yapılan parlamento seçimlerini gözlemlemiştir.*

17. Anayasaya göre **Romanya**, egemen, bağımsız, üniter, bölünemez, demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir. Yönetim şekli Cumhuriyettir. Parlamento, Romanya halkının üst temsil organı ve ülkenin tek yasama otoritesidir. Parlamento, Senato ve Temsilciler Meclisinden oluşur. Temsilciler Meclisi ve Senato, seçim kanununa göre evrensel, eşit, direk, gizli ve özgür seçme hakkı ile seçilir. Milletvekillerinin ve senatörlerin sayısı, Romanya nüfusunun oranına istinaden seçim kanunu tarafından ayarlanır. Temsilciler Meclisi ve Senato, meşru olarak seferberlik, savaş, kuşatma yada acil durumların olması halinde bu durumların son ermesinde kadar uzatılabilecek olan 4 yıllık bir dönem için seçilir. Temsilciler meclisi ve senato seçimleri, dönem süresinin sona ermesine yada parlamentonun feshine mutakip en fazla üç ay içinde tertiplenir. Temsilciler Meclisi 412 milletvekilinden, Senato ise 176 Senatörden oluşmaktadır. Böyle bir farklılaşma, iki meclis için söz konusu olan farklı temsil normlarından kaynaklanmaktadır. Temsilciler Meclisinin seçimi için uygulanan temsil normu 70000 nüfus için bir milletvekili olurken Senato seçiminde uygulanan norm 160000 nüfus için bir Senatördür. Parlamentoda temsil edilebilmesi adına; bir partinin seçmen oylarının %5'ni alması, iki partili seçim ittifaklarının %5 lik barajın üstüne ülkedeki geçerli oyların %3'nün eklenmesi, üç ve daha üstü seçim ittifakları için ülke genelindeki toplam geçerli oyların en fazla %10'u olmak kaydı ile üçüncü partiden başlayarak ülke genelinde geçerli olan oyların %1'i her bir parti için eklenmektedir. Seçimler, çok vekilli 43 seçim bölgesinde yapılmaktadır. Ulusal azınlıkları temsil eden kuruluşlar için özel kurallar uygulanmaktadır. Bu kuruluşlar, seçimlerde en az bir milletvekili yada bir senator mevkiisi elde edememeleri durumunda, şayet bir milletvekilinin seçilmesi adına gerekli olan ülke genelindeki geçerli oyların en az %5'ine eşit olan oyları almaları durumunda bir vekil çıkarma

hakları bulunmaktadır. Ulusal azınlıkları temsil eden kuruluşlara verilen bu mevkiiler, temsili normdan sonuçlanan vekil mevkiisine eklenir. Seçimler, Daimi Seçim Komisyonu ve her seçim için oluşturulan üç kademeli yapıya sahip seçim büroları tarafından gerçekleştirilmekte, ve Merkez Seçim Kurulu tarafından yürütülmektedir. İkinci kademe, 43 seçim bölgesi komisyonundan meydana gelmektedir. Üçüncü kademe, sandık başlarında oluşturulan 18.456 seçim bürosu bulunmaktadır. Daimi Seçim Kurulunun başkanlığını, iki parlamento meclisinin birleşik oturumuyla tayin edilen Başkan yürütmektedir. Bu makam, seçimlerin yapılması, seçimlerin yürütülmesinde lojistik sevk ve denetim, nüfus sayısındaki değişikliklere göre seçim bölgelerinin sınırlarının incelenmesi, ve siyasi partilere sağlanacak bütçe finansmanının uygulanması süreçlerine yönelik yasal çerçevenin ayrıntılı olarak hazırlanmasından sorumlu olmaktadır. Merkez Seçim Kurulu, kurayla tüm hakimler arasından seçilen 5 Yüce Divan yargıcından oluşmaktadır. Ayrıca bu kurulda Başkan, Daimi Seçim Kurumunun 2 Başkan Yardımcısı, seçimlere katılan partilerin, siyasi ittifakların ve seçim ittifaklarının en fazla 12 temsilcisi ve Temsilciler Meclisindeki ulusal azınlıkların parlamento gruplarının temsilcileri de yer almaktadır. Her düzeyde seçim kurulu üyelerinin atanmasında öncelik, parlamentoda yer alan partilere ve aynı zamanda parlamentoda temsil edilen ulusal azınlık örgütlerine aittir. Kurullarda kalan sandalyeler, tek vekilli seçim bölgelerine sunulan aday sayısına bağlı olarak, meclis dışı partiler ve koalisyonlar arasında dağıtılır. Vatandaşların Temsilciler Meclisine seçilme yaş sınırı 23, Senato'ya seçilme yaş sınırı 33'tür. Tecrit altında olan zihinsel özürlü şahıslar ve mahkeme kararı ile vatandaşlıktan çıkarılan şahıslar hariç olmak üzere, 18 yaşına girmiş olan her vatandaş oy kullanma hakkına sahiptir. 2012 parlamento seçimleri sonucunda, Parlamento'nun iki meclisinde 4 parti/siyasi ittifak/koalisyon yer almıştır. 2012 seçim sonucuna göre Romanya Parlamentosunun siyasi yapısı şöyle olmuştur; "Sosyal-Liberal Birlik" - 273 sandalye, "Sağ Romen İttifakı" - 56 sandalye, "Halk Partisi - Dan Diaconescu" - 47 sandalye ve "Romanya Demokratik Macar Birliği" - 18 sandalye ve diğer ulusal azınlıkların temsilcileri - 18 sandalye. Senato'da şu partiler bulunmaktadır: "Sosyal-Liberal Birlik" - 122 sandalye, "Sağ Romanya İttifakı" - 24 sandalye, "Halk Partisi - Dan Diaconescu" - 21 sandalye ve "Romanya Demokratik Macar Birliği" - 9 sandalye. KEİPA, davet edilmediği için Romanya'daki seçimlerde bu zamana kadar gözlemleme misyonu gerçekleştirilmemiştir.

18. **Rusya Federasyonu'nda** federal düzeyde, sadece tek Federal Parlamento Meclisi - Devlet Duması - ve Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı olan Devlet Başkanı doğrudan seçilmektedir. Federasyon organlarında devlet erkine sahip olan makamlar ve bunun yanı sıra yerel yönetimler de seçim yoluyla oluşturulmaktadır. Seçim yasası kapsamında şu yasal enstrümanlar yer almaktadır: Seçim yasasının temel ilkelerini ve Rusya Federasyonu Başkanının ve Devlet Duması üyelerinin seçim prosedürünü güvence altına alan Rusya Federasyonu Anayasası; federasyon organlarının, seçimlerin düzenlenmesinde tabi olduğu ortak usul şartlarını içeren, vatandaşların seçim haklarının temel güvencesini teşkil eden "Rusya Federasyonu Vatandaşlarının Seçim Hakları Temel Güvenceleri ve Referanduma Katılma Hakları ile ilgili Federal Kanun"; "Rusya Federasyonu Başkanlık Seçimi ile ilgili Federal Kanun"; "Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması Vekillerinin Seçimi ile ilgili Federal Kanun", ve "Rusya Federasyonu Devlet Otomasyon Sistemi - VYBORY- ile ilgili Federal Kanun; "Bilgi, Bilgi Teknolojileri ve Bilginin Korunması ile ilgili 149-FZ sayılı Federal Kanun" dahil olmak üzere diğer federal seçim yasaları; Devlet Duması seçimlerinin ve yerel yasal çerçevenin olmadığı federasyon organlarında yerel

yönetim seçimlerinin, vb. düzenlenmesini ve yürütülmesini, ve seçim takvimini ele alan Rusya Federasyonu Başkanlık Kararnameleri; seçimlerin düzenlenmesine ilişkin detaylar (örn. mahalli seçim kurulunun kurulması, seçim sandıklarına fon yönlendirilmesi, vb.), cumhuriyetlerin kurulması, bölgelerin statüleri, bölgeler, federal önemi olan kentler, özerk bölgeler, özerk sahalar ve ilgili yasaları, idarelerin ve seçim komisyonlarının başkanlarının yetkileri, idarelerin başkanlarının ve Rusya Federasyonu organlarındaki yasama makamlarının, ve aynı zamanda yerel makamların seçilmesi ile ilgili yönetmelikler, talimatlar ve izahatlar dahil olmak üzere Merkez Seçim Komisyonunun yasal belgeleri. Rusya'daki seçim hukuku normları iki tip kısıtlama içermektedir: yaş sınırı ve ikamet süresi (belli bir bölgede belli bir süre ikamet etme). Federal Parlamento iki meclisten meydana gelmektedir: Federasyon Konseyi ve Devlet Duması. Federasyon Konseyi, biri devlet erkine sahip yasama (temsilci) ve diğeri yürütme organlarından olmak üzere Rusya Federasyonu organlarına ait ikişer temsilciden; Rusya Federasyonu Başkanı tarafından tayin edilen ve sayısı Federasyon Konseyi üyelerinin yüzde onunu aşmayan Rusya Federasyonu temsilcilerinden (Rusya Federasyonu yasama (temsilci) ve yürütme organlarının temsilcileri) oluşmaktadır. Unsurların yasama organı temsilcilerikendi üyeleri arasından seçilir. Örneğin; Federasyon Konseyi üyeleri ilk önce federasyonun ilgili biriminin yasama organına seçilirler. Son değişikliklere istinaden, idari yetkililerin temsilcileri de seçim prosedüründen geçmektedir: seçim durumunda Federasyon Başkanlığı pozisyonu için her bir aday, federasyon kurumunun kanunlarınca sağlanmadıkça, Federasyon Konseyi pozisyonundaki temsilcisi için üç aday sunar. Seçilen Başkan listedeki temsilcilerinden birini atar. Devlet Duması 450 milletvekilinin oluşmakta ve beş yıllık bir dönem için seçilmektedir. 21 yaşından büyük olan ve seçimlere katılma hakkına sahip Rusya Federasyonu vatandaşları, Devlet Duması vekili olarak seçilebilmektedir. Aynı kişi, aynı anda hem Federasyon Konseyi üyesi hem de Devlet Duması üyesi olamamaktadır. Devlet Duması üyesi, devlet yetkisine sahip diğer temsil organlarının ve yerel özerk idarelerin üyesi olamamaktadır. Yeni yasaya göre, Devlet Dumasının 225 milletvekili, tek vekilli seçim bölgelerinde seçilmektedir (bir seçim bölgesi - tek milletvekili). Devlet Dumasının diğer 225 üyesi, Devlet Duması adayları federal listeleri için kullanılmış oyların sayısı ile nispi olarak federal seçim bölgesinde seçilmektedir. Oyların yüzde 5'inden fazlasını almış olan aday federal listeleri, sandalye hakkına sahip olmaktadır (*bu yeni kanuna göre yeni parlamento seçimleri yapılacaktır*). Rusya Federasyonu vatandaşlarının seçimlere katılımı serbesttir ve gönüllülük esasına dayanmaktadır. 18 yaşına girmiş olan tüm vatandaşların oy kullanma hakkı bulunmaktadır. 2011 seçimleri sonrasında şu partiler (nispi temsil esasına göre) Devlet Dumasına girmiştir: "Birleşik Rusya" - 238 sandalye, "Rusya Federasyonu Komünist Partisi" - 64 sandalye, "Sadece Rusya" - 64 sandalye ve "Rusya'nın Liberal Demokrat Partisi" - 56 sandalye. KEİPA, 1999 ve 2000 yılında Rusya'da yapılan başkanlık ve parlamento seçimlerini gözlemlemiştir.

19. **Sırbistan Cumhuriyeti**'nde vatandaşların seçim hakları, Anayasa, Parlamento Üyelerinin Seçimi Yasası ve Parlamento Üyelerinin Seçimi Yasasına yapılan Tadiller ve Eklèmeler ile ilgili Kanun tarafından düzenlenmektedir. Ülkenin Anayasasına göre egemenlik vatandaşlardadır ve vatandaşlar bunu referandum, halk inisiyatifi ve özgür seçilen temsilciler aracılığıyla tatbik etmektedir. Sırbistan Parlamentosu (Millet Meclisi), üst temsil makamıdır ve anayasal ve yasal erk sahibidir. Sırbistan Cumhuriyeti Milli Meclisi, dört yıllık süre için seçilen 250 milletvekilinden oluşmaktadır. Tüm ülke, alınan oy sayısına göre taksim edilmiş vekillik haklarına

sahip olan tek, tüm seçim birimidir. Siyasi partiler için baraj %5 olarak belirlenmiştir. Burada istisna, parlamentoda bir sandalye elde etmek için toplam oyların %0,4'ünü almak zorunda olan resmi kayıtlı ulusal azınlıkların seçmen listeleridir. Seçme ve seçilme hakkına, yaşı 18 olan ve yasal şartları sağlayan her vatandaş sahip olmaktadır. Kayıtlı siyasi partiler, parti koalisyonları ve diğer siyasi örgütler, ve bunun yanı sıra vatandaş grupları tarafından aday gösterilebilir. Ülke Seçim Komisyonu, dört yıllık bir dönem için tayin edilmektedir. Kurulun başkanı ve üyelerinden onaltısı, Sırbistan Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından aday gösterilmektedir. 16 Mart 2014 tarihinde Sırbistan'da yapılan erken parlamento seçimleri sonucunda, yedi siyasi parti, seçim ittifakları ve koalisyonlar meclise girmiştir: "Sırbistan Terakki Partisi" 158 sandalye, "Sırbistan Sosyalist Partisi - Sırbistan Birleşik Emekliler Partisi - Birleşik Sırbistan" ittifakı 19 sandalye, "Yeni Demokrat Parti Koalisyonu" 18 sandalye, "Voyvoda Macarları İttifakı" 6 sandalye, "Sancak Demokratik Eylem Partisi" 3 sandalye, ve "Demokratik Eylem Partisi" 2 sandalye kazanmıştır. KEİPA, davet edilmediği için Sırbistan'daki seçimlerde bu zamana kadar gözlemleme misyonu gerçekleştirmemiştir.

20. **Türkiye Cumhuriyeti**'ndeki parlamento seçimlerini düzenleyen yasal çerçeve, demokratik seçimlerin yapılmasına güçlü bir temel teşkil etmektedir. Yasal çerçeve kapsamında Anayasa, 298 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun", 2839 sayılı "Milletvekili Seçim Kanunu", 2820 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu", 6271 sayılı "Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu", 2972 sayılı "Mahalli İdareler Seçimleri Kanunu", ve 3376 sayılı "Anayasa Değişikliğinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun" yer almaktadır. Anayasa uyarınca Yasama gücü, Türk milleti adına, tek meclisli yüksek yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) aittir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 85 çok vekilli seçim bölgesinde nispi parti listeleri temelinde, genel oy kullanma hakkıyla dört yıl süreliğine seçilen 550 milletvekilinden oluşmaktadır. Sadece % 10 barajını geçen partiler parlamentoda temsil edilmektedir. 18 yaşına girmiş her Türk vatandaşı seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahip olmaktadır. 25 yaş üstü her Türk vatandaşı milletvekili olabilme hakkına sahiptir. Yüksek Seçim Kurulu, başından sonuna kadar seçimlerin adil ve düzenli yürütülmesini sağlamak, seçimle ilgili tüm usulsüzlükler, şikayetler ve itirazlar üzerine seçim öncesi ve sonrası soruşturmalar yapmak ve nihai kararlar almak gibi tüm fonksiyonları icra eder. Yüksek Seçim Kurulu yedi asil ve dört yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin altısı Yargıtay Genel Kurulu tarafından seçilmekte, üyelerin beşi de Danıştay Genel Kurulu tarafından kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla, gizli oylama yoluyla seçilmektedir. YSK başkanı ve başkan yardımcısı, üyeleri arasından salt çoğunlukla ve gizli oylamayla seçilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu'nun Yargıtay ve Danıştay'dan tayin olunan iki yedek üyesi kura ile belirlenir. Oy pusulaları ve özel zarflar Yüksek Seçim Kurulu kararıyla bastırılmaktadır. Tüm sandıklarda seçmenler, damgalama işleminden geçmektedir. 12 Haziran 2011 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinin sonuçlarına göre, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi oyların %49,83'ünü alarak seçimleri kazanmış ve Sn. Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye tarihinde üst üste üç parlamento seçimini kazanan ilk başbakan olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ayrıca şu partiler bulunmaktadır: "Cumhuriyet Halk Partisi" (CHP) - %25,98; "Milliyetçi Hareket Partisi" (MHP) - %13,01 ve bağımsızlar - %6.57. Türkiye'de bir sonraki parlamento seçimleri 7 Haziran 2015 tarihinde yapılacaktır. KEİPA, davet edilmediği için Türkiye'deki seçimlerde bu zamana kadar gözlemleme misyonu gerçekleştirmemiştir.

21. **Ukrayna** vatandaşlarının seçim hakları, Anayasa ve "Ukrayna Mebuslarının Seçilmesi", "Merkezi Seçim Komisyonu", "Seçmen Kütükleri", "Ukrayna Cumhurbaşkanının Seçilmesi" ve yerel seçimler hakkındaki Ukrayna yasaları, ve seçimlerin düzenlenmesi ile ilgili diğer Ukrayna mevzuatı tarafından düzenlenmektedir. 450 milletvekilinden oluşan Ukrayna Milli Meclisi (Yüce Rada), genel, doğrudan ve eşit oy hakkı temelinde gizli oylamayla beş yıllık dönem için seçilen bir tek meclisli parlamentodur. Milletvekili seçimleri karma seçim sistemine göre yapılmaktadır: 225 milletvekili, siyasi partilerden gönderilen aday seçim listeleri kapsamında, ülke çapında çok vekilli bir seçim bölgesi genelinde nispi sistem temelinde; 225 milletvekili ise tek vekilli seçim bölgelerinde salt çoğunluk sistemi esasına göre seçilmektedir. Bir seçimde ve referandumda oy kullanma hakkı, seçim günü itibariyle 18 yaşında olan Ukraynalı vatandaşlar tarafından kullanılabilir. 21 yaşına basmış, oy hakkına sahip olan ve son beş yıl Ukrayna'da ikamet eden Ukrayna vatandaşları milletvekili seçilebilir. Kasıtlı suç işlemekten hüküm giymiş bir kişi, bu sabıkası kanunda tespit edilen prosedüre uygun olarak silinmedikçe veya iptal edilmedikçe milletvekili olarak seçilememektedir. Seçimlerde, Merkezi Seçim Komisyonu, Bölge ve Mahalli Seçim Komisyonları kurulmaktadır. Partiler tarafından milletvekili adaylarının gösterilmesi, oylama gününden doksan gün önce başlamakta ve seçim gününden yetmiş dokuz gün önce sona ermektedir. Ülke genelindeki bir seçim bölgesinde milletvekili aday gösterme hakkı, öngörülen prosedürler çerçevesinde partiler aracılığıyla seçmenler tarafından tatbik edilmektedir. Tek vekilli seçim bölgelerinde milletvekili aday gösterme hakkı, öngörülen prosedürler çerçevesinde seçmenler tarafından partiler aracılığıyla ya da kendini aday gösterme şeklinde tatbik edilmektedir. Seçim kampanyası, Ukrayna Anayasası ve Ukrayna Yasalarına aykırı olmayan herhangi bir şekilde yapılabilmektedir. Milletvekili seçimlerinde oylama, oy pusulaları kullanılarak yapılmaktadır. Ülke genelindeki seçim bölgesinde ve tek vekilli seçim bölgelerinde oy pusulalarının şekli, rengi ve metni, seçim gününden en geç elli üç gün önce Merkez Seçim Komisyonu tarafından onaylanmaktadır. 26 Ekim 2014 tarihinde yapılan erken parlamento seçimlerinin sonuçlarına göre Parlamento, ülke genelindeki çok vekilli seçim bölgelerinde yapılan seçimler doğrultusunda şu partilerden meydana gelmektedir: "Halk Cephesi" - 64 sandalye, "Petro Poroşenko İttifakı" - 63 sandalye, "Öz Güven Partisi" - 32 sandalye, "Muhalefet İttifakı" - 27 sandalye, "Radikal Parti" - 22 sandalye, "Vatan Partisi" - 17 sandalye; tek vekilli seçim bölgelerindeki seçimlere göre ise: "Petro Poroşenko İttifakı" - 69 sandalye, "Halk Cephesi" - 18 sandalye, "Özgürlük" - 6 sandalye, "Muhalefet İttifakı" - 2 sandalye, "Vatan" - 2 yer, "Öz Güven Partisi" - 1 yer, "Güçlü Ukrayna" - 1 yer, "Zastup" - 1 yer, "Sağ Sektör" - 1 yer, "Volia" - 1 yer, parti dışı temsilciler - 96 sandalye. KEİPA, 2002, 2004, 2006, 2012 ve 2014 yıllarında Ukrayna'da yapılan cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini gözlemlemiştir.

Benzerlikler ve Farklılıklar

22. KEİ üye devletlerinde seçimlerin organizasyonundaki çeşitliliğe rağmen ortak birçok unsur da vardır: Oy hakkı, seçimlerin düzenlenmesine ve seçim kampanyasının muhtelif aşamalarında seçimleri hazırlama ve yürütme sürecinde vatandaşlar, siyasi partiler, seçim komisyonları ve diğer yetkili organlar tarafından belli faaliyetlerin yapılmasına ve kararların verilmesine esas olan normların, ilkelerin ve hükümlerin bir kombinasyonunu teşkil etmektedir. Genel olarak, bölgedeki oy hakkı, uluslararası hukuk normlarına uygun olmakta ve uluslararası enstrümanlarda öngörülen şartları sağlamaktadır.

23. Birçok ülkedeki kural koyucu yasal düzenlemeler, uluslararası enstrümanların çizdiği çerçeveye ve temsili demokrasinin gelişmesi deneyimine dayalı olan evrensel ölçekte kabul görmüş seçim yasası ilkelerini kabul etmektedir. Bunlar; genel, eşit ve doğrudan seçme hakkı, periyodik seçimler, gizli oylama yoluyla seçmen iradesinin özgürce ifade edilmesi, seçimlerin açıklığı ve şeffaflığı, seçim kampanyalarının hazırlanmasından ve yürütülmesinden sorumlu makamların bağımsızlığı, seçim kampanyası yürütürken adaylara fırsat eşitliği sağlanması, adaylar arasında rekabet, vb'dir. Seçim hakları aynı zamanda seçmenlerin kaydı, seçmen listelerinin hazırlanması, seçim bölgelerinin oluşturulması, seçim sandıkları, adaylık ve adayların kaydı, seçim kampanyası düzenlenmesi, oylamanın yapılması ve sonuçların derlenmesi, vb. gibi süreçler ile ilgili olarak seçim çalışmalarının yapılmasına ilişkin aşamaları, prosedürleri ve kuralları, ve yetkili makamların karar vermesini düzenleyen hükümleri de ifade etmektedir.
24. Oy hakkı aynı zamanda, vatandaşların, yasada öngörülen yaşa ulaştıklarında resmi makamların (parlamento üyeleri, devlet başkanı), yerel idarelerin (belediyeler, vb.) seçimlerine katılma, ya da seçimlere katılma hakkını da ifade etmektedir. Tüm KEİ üye devletlerinde, oy kullanma hakkı (aktif oy hakkı) vatandaşlara 18 yaşına bastıklarında verilmektedir. Ancak reşit olmak, otomatik olarak resmi makamlara ve seçilmiş resmi merci organlarına seçilme hakkı doğurmamaktadır. Farklı devletlerde ek yaş sınırları uygulanmaktadır. Farklı ülkelerde farklı yaştaki vatandaşlar parlamento üyesi olabilmektedir: Arnavutluk, Moldova ve Sırbistan'da 18 yaş; Bulgaristan, Rusya ve Ukrayna'da 21 yaş; ve Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Yunanistan ve Türkiye'de 25 yaş. Romanya'da, vatandaşların Temsilciler Meclisine seçilme yaş sınırı 23, Senato'ya seçilme yaş sınırı 33'tür. Rusya'da 30 yaş ve üstü vatandaşlar Federasyon Konseyinin bir üyesi olabilirken, Devlet Duması üyeliği için yaş sınırı 21 dir.
25. Evrensellik, yani hiçbir ayırım olmaması ilkesi, vatandaşların cinsiyet, ırk, milliyet, din veya inanç, ve bunun yanı sıra mal varlığı ve çalışma statüsü ne olursa olsun, belli bir yaşa ulaştıktan sonra seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Ancak seçilme hakkı, sadece yaş ile değil aynı zamanda vatandaşlık, doğum, ikamet süresi ve diğer faktörler ile ilgili bir dizi ek koşulla sınırlandırılmaktadır.
26. Birçok ülkede, vatandaşların herhangi bir zorlayıcı uygulama olmadan gönüllü olarak katılımı anlamına gelen özgür seçim ilkesi uygulanmaktadır. Vatandaşlara, seçimler sırasında aktif veya pasif oy hakkını kullanma ya da kullanma noktasında kendi kararını verme fırsatı verilmektedir. Her ülkenin kendi yasalarında, bu konular, mevcut geleneklere ve seçim kampanyasının niteliğine bağlı olarak farklı şekillerde ele alınmaktadır: seçimler, katılan vatandaşların sayısına bakılmaksızın ya da kanunda öngörülen asgari sayıda seçmen oy kullandığında geçerli olarak kabul edilebilmektedir. Bazı ülkelerde oy kullanılması mecburidir (Yunanistan, Türkiye) ve vatandaşların seçimlere katılması yasal bir yükümlülüktür.
27. Demokratik seçim sisteminde, oylama gizli bir işlemdir. Gizli oy ilkesi, seçmenin tercih ettiği bir kontrol unsurunun ortadan kaldırılarak seçim özgürlüğü sağlanması anlamına gelmektedir. Bu, seçim yasaları tarafından belirlenmiş bir dizi organizasyon teminatının ve normunun uygulanmasıyla sağlanmaktadır. Genel olarak, seçmenler için, oy pusulalarını diğer insanlar olmadan doldurmalarına izin veren özel donanımlı kabinler veya odalar temin edilmektedir. Oy pusulaları, doldurulduktan sonra oy

sandığına atılarak (zarf içerisinde ya da zarfsız olarak) bu sayede seçim bitmeden ve oy sayımına başlanmadan önce oy pusulalarına erişme imkanı ortadan kaldırılır.

28. Üye devletlerin anayasaları, yasama organlarının işleyiş sürelerini tayin ederek, seçimlerin düzenli olarak yapılması şartını koşmaktadır. Üye devletlerin çoğunda, yasama organları dört (Arnavutluk, Ermenistan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Sırbistan, Türkiye) veya beş yıl (Azerbaycan, Rusya, Ukrayna) için seçilmektedir.
29. Seçim süreci, Anayasa ve seçim kanununda bulunan belli yasal normlar ve yönetmeliklere uygun olarak yürütülmektedir. Seçimlerin düzenlenmesindeki genel ilkeleri ve aynı zamanda oyların vekillik haklarına ve yetkilere dönüştürülme şekillerini tayin eden ana düzenleyici merci seçim sistemidir. Görevlerin zaman çerçevesine ve hususiyetlerine bağlı olarak seçim süreci çeşitli aşamalara bölünmektedir: sosyal ve siyasal çevrenin belirleyici olduğu hazırlık aşaması; adayların belirlenmesi ve sonrasında kaydı; farkındalık yaratma kampanyası; ve oylama ve seçim sonuçları.
30. Seçim kampanyası, hazırlık faaliyetlerinin ve seçimin resmi duyurusunun yapılmasını takiben başlar. Bu uygulama, hattı zatında tüm devlet için ve bunun yanı sıra bireysel adaylar veya partiler için geçerlidir. İlk etapta seçim kampanyası, ülkede seçim sürecinin sorunsuz olmasını sağlamak adına gerekli olan bir dizi örgütsel, siyasal faaliyeti, bilgilendirme ve kampanya çalışmasını, ikinci etapta da belli bir adayın ya da partinin başarısına yönelik bir dizi tedbiri oluşturmaktadır.
31. Seçimler, ciddi bir malzeme, zaman ve insan kaynağı gerektirmektedir. Üye devletlerin seçim kampanyası ve siyasi parti finansmanına karşı yaklaşımları farklıdır. Birçok devlet, belli kaynaklardan finansman yasağı ve özel finansman kısıtlamaları dahil olmak üzere, katkılara ve harcamalara bazı kısıtlamalar getirmiştir. Uygulamada en sık karşılaşılan sorunlar, seçim kampanyası finansmanının bildirimini ve şeffaflığı ile ilgilidir.
32. Seçim günü uygulanacak prosedürler ile ilgili olarak çoğu üye devlet, uluslararası standartlara uygun olarak kendi yasalarında evrensellik, eşitlik ve oyların gizliliği ilkelerine yer vermiştir. Ayrıca devletlerin yasaları, genellikle oy kullanma, sayım ve tasnif işlemlerine ilişkin ayrıntılı prosedürler öngörmektedir.
33. KEİ devletlerinde seçim sistemleri farklıdır: çoğunlukçu, nispi ve karma: Bazı devletler, nispi temsil esasına göre parlamentolarını seçerken (Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Sırbistan ve Türkiye), diğerleri çoğunlukçu sistemler kullanmaktadır (Azerbaycan). Bazı devletler, nispi ve çoğunlukçu sistem bileşenlerinden meydana gelen karma sistemler uygulamaktadır (Ermenistan, Gürcistan, Rusya ve Ukrayna). Çoğunlukçu sistemde, aday veya parti, seçilebilmek için, seçim bölgesinde oyların çoğunluğunu almak zorundadır. Nispi sistemde, parlamentoda parti tabanlı aşırı bölümlenme olmasını önlemek amacıyla, parlamentoda sandalye elde etmek için gerekli oy miktarını tanımlayan barajlar kullanılmaktadır. KEİ ülkelerinde bu baraj, kullanılan oyların yüzde 3'ü (Yunanistan) ile yüzde 10'u (Türkiye) aralığında değişmektedir. Gerekli minimum oyu toplayamayan partiler, parlamentoda sandalye kazanamamaktadır. Bazı ülkelerde siyasi partiler ve parti ittifakları için farklı barajlar uygulanmaktadır. Örneğin Moldova'da, bağımsız aday için bu baraj %2; parti ya da sosyo-politik örgüt için %6; iki partiden oluşan seçim ittifakları için %9; 3 veya daha fazla partiden oluşan seçim ittifakları için ise %11'dir. Bu noktada Yunanistan'ın kendisine has sisteminin altının

çizilmesi gereklidir, parlamentodaki 300 sandalyenin 250'si, %3'lük ülke seçim barajını aşan tüm partiler arasında nispi olarak dağıtılmakta, ve en yüksek oyu alan parti ekstradan 50 sandalye daha kazanmaktadır.

34. Bazı devletlerde, ulusal azınlıkları temsil eden siyasi partileri zorunlu baraj şartından muaf tutmaya ve bu azınlıkların etkin bir şekilde siyasi katılımını sağlamaya yönelik yasal tedbirler de mevcuttur. Örneğin Romanya'da, ulusal azınlıkları temsil eden kuruluşlar için özel kurallar uygulanmaktadır (parlamentodaki 18 sandalye bu azınlıklara ayrılmıştır). Aynı zamanda Sırbistan'da, resmi kayıtlı ulusal azınlıkların seçmen listeleri, parlamentoda bir sandalye elde etmek için toplam oyların sadece %0,4'ünü almak zorundadır.
35. Hem merkezi hem de yerel düzeyde seçimlerin yönetimi, seçimle ilgili hakların uygulanması açısından çok önemlidir. Seçimlerin adil ve etkili bir şekilde yürütülmesi üzerinde etkisi olan temel seçim yönetim ilkeleri, bilhassa seçimlerin tarafsızlığı, bağımsızlığı ve şeffaflığı hedeflenerek seçim yönetim organlarının teşekkülü ve işleyişi ile ilgilidir. Bu yapıların, elinde güç bulunduranlardan ya da sonuçların neticesi üzerinde siyasi menfaati olanlardan bağımsız hale getirilmesi, seçimlerin özgür ve adil olmasının en önemli güvencesidir. Her ne kadar seçim yönetim organlarının teşekkülü için homojen bir formül olmasa da, seçim komisyonlarının üyelerinin tayinine ve seçimine yönelik benzer yöntemler söz konusudur. Üye devletlerin çoğu, farklı düzeylerde yer alan hem kamu çalışanları hem de parti adaylarıyla, karma sisteme dayalı merkezi seçim komisyonları oluşturmaktadır; diğer ülkelerde ise parti tabanlı formülden yana tercih kullanılmaktadır, bu sistemde komisyonun yapısı, parlamentoda temsil edilen siyasi partileri temsil etmektedir (Azerbaycan, Moldova); örneğin Türkiye ve Romanya'da, yargı görevlilerini tayin etme sistemi uygulanmaktadır.
36. Hak sahibi seçmenlerin haklarından mahrum kalmamasını ve seçmen listelerini manüple etmeye yönelik potansiyel girişimlere karşı güvence sağlama adına, seçmen listelerinin ve seçmen kayıt sürecinin şeffaflığı önemlidir.
37. Bazı KEİ üye ülkelerinde, uluslararası taahhütlere uygun olarak seçimlere uluslararası ve sivil gözlemcilerin katılımı öngörülmektedir. Devletlerin çoğu, seçimlerin uluslararası ölçekte gözlenmesine yönelik yasal yöntemler belirlemiş ve uygulamada, gözlemcilere seçim sürecinin tüm aşamalarına serbestçe erişme hakkı tanımıştır. Seçimlerin gözlenmesi, seçim sürecinde şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanmasında, ve aynı zamanda kamu güveninin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

III. NİHAİ NOTLAR

38. Uluslararası bildiriler, anlaşmalar ve normlar, demokratik seçimleri net bir şekilde yasal erkin temeline koymaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, "kişi iradesinin, devletin yetkisinin esasını teşkil edeceğini" ve bu iradenin "düzenli ve hilesiz seçimlerle ifade edildiğini" belirtmektedir. Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Taahhüdü, "her vatandaşın, düzenli yapılan hilesiz seçimlerde oy kullanma hakkına, ve seçme ve seçilme hak ve fırsatına sahip olacağını" ifade etmektedir.
39. Seçim, anayasalarda ve diğer kanunlarda düzenlenen ulusal yetkili mercileri düzenli olarak oluşturma sürecidir. Modern demokrasiler bağlamında seçimler, halkın egemenliğinin ve iktidar kaynağı olarak sahip olduğu siyasi rolün ana tezahür biçimidir. Seçimler, aynı zamanda farklı sosyal grupların taleplerinin yetkili mercilere iletilmesinde önemli bir mecra görevi görmektedir. Genel seçimler, her

vatandaşın katılım hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Seçimler, farklı kurumlar ve yetki kademeleri için ortaktır: parlamento, cumhurbaşkanı, temsilciler ve aynı zamanda yürütme organları ve yerel yönetimler.

40. Çeşitlilik gösteren seçim usulleri, vatandaşların devlet ve kamu işlerinde söz ve etki sahibi olması adına geniş olanaklar açmaktadır. Seçimler vasıtasıyla vatandaşların çoğunluğu, spesifik siyasi platformlar etrafında bir araya gelmekte ve bu sayede liderleri, ülke içerisinde hakim olan siyasi iradeyi şekillendirebilmektedir.
41. Seçim süresinde vatandaşlar, siyasi değerleri ve normları nispeten yoğun bir şekilde kavramakta ve siyasi beceriler ve deneyimler kazanmaktadır. Bu esnada siyasi bilgi akışı oldukça artış göstermekte ve daha yoğun bir dikkat sarfedilmektedir. Seçimler, demokrasiye hizmet amacı gütmekte ve demokrasinin tüm genel konsepti ve değerleri ile ayrılmaz bağlara sahiptir. Seçimlerin ana sosyal amacı, vatandaşların görüş ve iradesini yeterince yansıtmak ve ana toplumsal grupların yetki mercilerinde temsil edilmesini sağlamak, ve bunun yanı sıra etkin bir yönetim oluşturmaktır.
42. Dünyada ülkeler, demokratik seçimlerin uluslararası standartlarını karşılama noktasında farklı ölçüde başarıya ulaşmaktadır. KEİ ülkeleri, özgür ve demokratik seçim yapma hedefi doğrultusunda seçimler düzenlemektedir. Ancak, tüm insanların demokratik haklara sahip olmasını sağlama adına daha fazlasının yapılması önemlidir ve bu süreçte ana aşama, seçim sistemlerinin daha da geliştirilmesidir.